

KÁLMÁN MIKSZÁTH

ČUDNÉ MANŽELSTVO

MARENČIN PT

Za odborné konzultácie a žičlivé rady pri identifikácii historických mien a miestnych názvov v románe úprimne ďakujem slovenským a maďarským priateľom Romanovi Holecovi, Istvánovi Käferovi, Csabovi Gy. Kissovi a Istvánovi Tóthovi, ako v neposlednom rade aj Andrei Andócs/ovej z Kníhkupectva spisovateľov v Budapešti za akvizíciu ťažko dostupného originálu románu K. Mikszátha, ktorý s kritickými komentármi Gyulu Bisztraya vyšiel roku 1960.

Po vydaní záverečného 10. zväzku celého slovenského edičného projektu Kálmána Mikszátha osobitne ďakujem za vytrvalú a precíznu spoluprácu jazykovým redaktorkám Kataríne Juskovej (1. – 6. zv., 2007 – 2013) a Ivane Gibovej (7. – 10. zv., 2017 – 2023). K. W.

KÁLMÁN
MIKSZÁTH
ČUDNÉ
MANŽELSTVO

MARENČIN PT

*Preklad knihy podporil Magyar Fordítóház Alapítvány, Budapešť/
Balatonfüred.*

*Vydanie knihy podporil dávno odmlčaný kritik Karol Padák, alias pán
Vrchovský (1931 – 2016).*

Kresba Ivana Gibová

© Marenčin PT, spol. s r. o. 2023

Jelenia 6, 811 05 Bratislava

marencin@marencin.sk www.marencin.sk

Translation, notes and epilogue © Karol Wlachovský 2023

Cover illustration © Fero Lipták 2023

Cover and design © Katarína Marenčinová 2023

1015 publikácia. 1. vydanie

ISBN 978-80-569-1161-7 (viaz.)

ISBN 978-80-569-1162-4 (ePDF)

ISBN 978-80-569-1163-1 (ePub)

Študenti v Liske

Tieto udalosti spisujem podľa neúplne zožltnutej kroniky tak, ako nasledovali. Jednotlivé podstatné údaje týchto príbehov sú také presné a hodnoverné, že nepokladám za potrebné mená ani meniť, ani k nim nepridávam nijaké autorské príkrasy. Človek, ktorý zapísal tieto udalosti do svojho denníka, nikdy nezvykol nikomu klamať. Prečo by teda mal klamať sám seba? A prečo by to mala pokaziť moja nepravda?

V tomto denníku je zaznamenané, že v Liske,¹ zhruba pred osemdesiatimi piatimi rokmi, na Zelený štvrtok vošli do krčmy dvaja študenti z Blatného potoka.² Išli na prázdniny do Bornóca³ a bezprostredne po obede pešo⁴ dorazili do spomínanej krčmy. Vtedy študenti neboli ešte takí prieberčiví ako dnes. Medzi vyučovacími prostriedkami na prvom mieste bola *Trstenica* a medzi dopravnými prostriedkami zvolanie *Nohy, nože podťe!* Žalúdok študentov však už aj vtedy škvrcal, navyše oveľa viac než žalúdky dnešných študentov. Méta veľmi zvyšovala chuť, ktorá aj vtedy zodpovedala výzve: *jedzte – pite!* Dvaja študenti, obaja s frajerskými bradami a fúzmi, veľmi kyslo sa zatvárali na vyhlásenie krčmárky s čibukom v ústach, že im nemá čo dať zjesť.

– Nuž, – krčmár prehovoril po latincky, lebo rozumel kulinárskej latinčine, – *pre oneskorencov iba zvyšky.*⁵ Keby sa mladí páni boli dostavili pred hodinou. Mal som taký perkelt, že aj palatín by si bol vytrel misu.

– Tetuška by nám teda nemohla niečo narýchlo ukuchtiť? – spýtal sa jeden zo študentov a svoj pohľad pokorne uprel na ženu.

Krčmárka z trúbelky čibuka vyfúkla hustý oblak dymu a potom blahosklonne povedala:

– Na dvore mám zopár tohoročných kurčiat, ak by ste vedeli chytiť alebo zabiť zo dve, mohla by som vám ich upražiť.

No, akože by nevedeli chytiť! Potocký študent ulapí aj mátohu (práve v tomto roku jednu chytil Paľo Molnár z Leveleka⁶), hoci tá nemá telo, ale má ho kurča. Lenže takto zjari okolo Veľkej noci sú to ešte malé tielka s nízkou váhou a malými rozmermi.

No nič to, študenti vyšli na dvor a začali hon na kurčatá, ktoré sa rozptýlili pomedzi kuríny a chlievy, nižšie porasty a hromady pokálanej siahoviny.

Uprostred dvora stál jediný povoz, ľahký uhorský doštenák s klanicami a koženými sedadlami. Postrannice podpínali a hlavy koní až po uši sa strácali vo veľmi populárnej toalete konského sveta, ktorá sa bežne nazýva obročnica, a z nej prenikalo monotónne chrúmanie. Na sedisku naznak ležal vyziabnutý plavovlasý chlapček s modrými očami a ohrieval sa na slnku. Na strome kvitli bledoružové kvety, ktoré po jednom padali na chlapčeka, ten ich zhrňal a rozptyľoval sa tým, že ich obhliadal a privoniaval k nim. Kočiš, ktorý obskakoval kone, opakovane sa opýtal chlapca:

- Nezostúpite, Lajoško?
- Načo?
- Neliznete si trochu vína?
- Nie.

Ale počínanie fúzatých študentov z Blatného Potoka ho neskôr jednako len zaujalo. Akoby nie! Predsa samo osebe už len vidieť odrasteného potockého študenta nie je všedný jav – a čo ešte pri hone na kurčatá. Zliezol z voza a s obdivom cível na nich živými, múdrymi očami, ako sa hnali za húfom kurčiat, aby ich zahnali kamsi do kúta, kde by ich mohli chytiť alebo pricapiť palicami, keby ich neulapili živé.

Na túto veselú zábavu vo dvore sa zhromaždili viacerí, susedia nakúkali cez ploty a nezbedné dievky, Agnesa a Hana, vybehli od umývania riadu, beztak ich zaujímali dvaja fešácki mladí páni. Agnesa poznala jedného z nich, toho „darebnejšieho“. (Jeho otec bol náramne veľký pán.) Okrem nich nazísal do dvora aj hajdúch slúžneho Ďuro Sabó. Zakaždým ho možno nájsť blízko krčmy. Tade ho vodí čert, ktorý mu pobýva v hrdle. Škoda by bolo predsa nechať si ujsť príležitosť, lebo je veľmi zábavné, ako hladní študenti lapajú kurčatá. Hop, už ich máme! Ale kdeže! Prekľiate darebnice sa im zasa vyšmykli z rúk. Nato prepukol smiech, chechot. Teda tak, tí

študentíci nič nevedia. Také niečo sa predsa netreba učiť od pána Kövyho.⁷ Lepšie to vedia líška a tchor.

Vyšiel aj pán krčmár, on taktiež s čibukom ako jeho manželka, ponášali sa aj tvármi, rozdiel bol len v tom, že jeden z nich mal sukňu, jednou rukou si podopieral bok a druhou držal trúbelku, druhý zasa mal nohavice, jednou rukou si držal trúbelku a druhú si zasunul pod príchlopku vrecka na nohaviciach.

– Hohó! Dajte pozor, páni,⁸ lebo palicami zahlušíte ešte aj kohúta mojej ženy a to by teda bola veľká patália! Hop, hop, Napoleon, bež, Napoleon!

Medzi prenasledovanými kurčatami sa naozaj motal aj záživný kohút bažantej farby s veľkým chocholom a na jeho biele, dohora vykrútené perie mohutného chvosta mu vytlačili nápis tlačeným písmom: *Nech žije Napoleon Bonaparte!*⁹

– Treba zraziť tam toho šafranového alebo toho bieleho! – zakričal krčmár. – Hľa, tam trieli k chlievom!

Dvaja študenti sa však márne usilovali, bakule hodené medzi kurčatá sa minuli cieľa, nato malý žiačik z vrecka vytiahol prak, vložil doň kameň a náhle pustil jeden z motúzov.

Kameň zasvišťal ako šíp, letel a letel, a potom sa jedno z kurčiat zvrťlo okolo svojej osi a odkväclo. Kameň presne rozmliaždil hlúpu kotrbu kurčaťa: aspoň nebude krívať, ani kuchynský nôž mu nepodreže krk, ale v zápase proti pokoleniu kurčiat skoná peknou náhlou smrťou.

– *Výborne!*¹⁰ – nadchýnal sa krčmár. – Takto vie strieľať len Boh a pán Dóry.¹¹ (Vtedy ešte nebol známy predstaviteľ žaluďového horníka, inak krčmár by už bol poznal pána Tella.¹²)

Žiačik zdvihol druhú skalku a teraz ňou zasiahol biele kurča tak, že zaraz vypustilo dušu.

– Chcete ešte viac? – chlapča sa opýtalo v divadelnej póze.

Bolo to na smiech. To jeho sebavedomie. Nože len pozrieme! Ako sa ten žiačik vysmieva veľkým študentom: chcete ešte viac?

Našťastie ho vôbec nepočuli a dosiaľ si ho ani nevšimli. Potocký poslucháč práva je nesmierne veľký pán, aby si všimol žiaka nižšieho ročníka gymnázia.¹³ Možno lev pod svojou tlapou uvidí mravca v piesku, ale poslucháč práva v Blatnom Potoku nemôže vidieť takého gymnazistu. Čo nie je možné, to nie je možné. Sú velikánske vzdialenosti atď.

Ale napriek všetkému statnejší študent z Potoka, ten plavý s guľatou hlavou, jednako len podišiel k chlapcovi a poklepal ho po pleci.

– Dobre si to urobil, priateľ cnosti! Dobre sa vyšvihni, braček môj!

Nepovedal mu nič viac, ale chlapčisko aj to málo si zapamätalo a vyrástlo tak, že zhruba o dvadsaťpäť – tridsať rokov študent s guľatou hlavou od prekvapenia zabudol privrieť ústa, keď si naňho spomenul.

– Ako sa volá ten chlapec? – opýtal sa len tak mimochodom, keď obchádzal kočiša, ktorý práve odopínal obročnice z koní.

– Lajoško Kossuth,¹⁴ – odpovedal kočiš.

– Šikovný chlapec, – stručne podotkol študent s guľatou hlavou. (To meno počul prvý, ale nie posledný raz.) – Študent, všakže?

– Áno.

– Kde?

– V Novom Meste pod Šiatrom.

Starší potocký študent, inak so štíhlou, vyrastenou postavou a prívetivou úzkou tvárou, medzitým pozbieral zabité kurčatá a s veľkou slávou ich niesol pani krčmárke, lenže cestou mu ich z ruky už vyhmatla slúžka Agnesa:

– Dajte ich sem, mladý pán gróf, mám vrelú vodu, hneď ich ošklbem.

V kuchyni zavládol veľký ruch. Masť škvŕčala, ženy strúhali žemle, rozbíjali vajcia, pre študentské ucho lahodný rámus, ale osud to zariadil inak. V knihe osudu bolo napísané, že medzitým sa niečo pritrafí. Trebárs maličkosť. Stačí, keď sa do toho zapletie mačka a zlupne pečeň. V rukách osudu aj mačka je dostatočne mocná, aby zvrátila priebeh udalostí, lenže nebola to mačka, ktorá sa do toho zaplietla, ale pán hlavný slúžny, ktorého si prozretelnosť spravidla drží v pohotovosti pre väčšie zlomyseľnejšie výčiny.

V tom čase pán barón Štefan Dóry bol hlavný slúžny a v danej posvätej chvíli, keď v kuchyni ženy oparovali kurčatá, sedel na ambite svojho kaštieľa a zhováral sa s predstaviteľmi obce Bíňa.¹⁵ Pred ním stál starý richtár Martin Žombék,¹⁶ a prisažní Gabriel Zažihák¹⁷ a Michal Sabó¹⁸ s obnaženými hlavami.

On sám už bol starček a mal nezvyčajnú postavu ako trebárs nejaké husle: veľký bachor, malá hlava a strohý, úzky krk. Človek by vôbec neuveril, že bol aj vojakom, hoci veruže ním bol a mnoho pestrých mačičiek mu zvieralo dušu. Slúžil nielen nášmu cisárovi, vznešenému Františkovi,¹⁹ ale aj inokade. Prešiel morami, ďalekými krajinami, ale nikde nezanechal dobrú povesť. Potíkal sa aj medzi divými Saracénmi.²⁰ Jeho starý komorník vypráva, že divosi ho raz chceli zožrať. To môže byť pravda, lebo už ho aj oholili. (Do Lisky sa vrátil bez vlasov.) Nevedno presne, prečo ho divosi nezjedli, ale v každom prípade je to škoda, lebo v tom prípade teraz by sme ho predsa nemali na krku.

Skrátka, žil a dobre sa vzmohol na masti chudobných. V tejto chvíli sedel na ambite s počúval Biňanov, ktorí mu okrem iného povedali, že obec predala svoje zásoby vína. Prišli obchodníci s vínom z Banskej Bystrice a razom kúpili celú desaťročnú úrodu, ktorú uskladňovali v obecnej pivnici. Tekuté zlato zaplatili čistým a tvrdým zlatom. Víno sa nevyhnutne muselo predať, lebo podhorské²¹ víno teraz má vysokú cenu. Toho roku sa predsa striedali sultáni v Carihrade. Povráva sa, že nový sultán sa žení, a keďže ten pôžitkár si zvykol brať – ponížene prepytujem – tristo žien, bude tristo svadobných hostín a na nich sa už toho teda vypije!

– Ste blázon, Žombék, – barón odvetil so smiechom. – Turek predsa víno nepije.

– Neráčte mu veriť, prosím ponížene.

– Obchodníci potom koľko zaplatili za víno?

– Zaokrúhlene dvetisíc zlatých.

– Krutykrut! – vykrikol slúžny (spravidla sa tak vyjadroval, keď sa začudoval, lebo tento Dóry kradol ešte aj žabám, keď už nič iné, tak aspoň zvuky). – A kde ste uložili takú kopu peňazí?

– Doma sú na dobrom mieste.

– No, – zabručal slúžny, – nebolo by teda rozumnejšie uložiť takú veľkú sumu do stoličnej kasy, aby bola dobre chránená v železnom trezore?

Odpovedal Gregor Zažihák, lebo pri tejto otázke richtár doňho štuchol laktom.

– Nuž, my sme si len mysleli, milostivý pane, že urodzená stolica už nikdy nevypluje, čo raz zhltnie.

– Ako sa opovažujete tvrdiť niečo také o stolici? – zavrátil ho slúžny. – Postupovali ste ľahkomyselne. Predsa dobre viete, že Bína je plná zlodejov. Ukradli by aj poslednú kvapku oleja z krpky biblickej stareny. Lenže stará Sibyla mala tolko rozumu, že svoju krpu neuložila v Bíni. Ale ani okolie nie je lepšie. V horách sa potuluje Jánošík so svojimi dvanástimi zbojníkmi a vie o všetkom. Aj minulý týždeň odkázal môjmu kmotrovi Antonovi Dókušovi,²² aby poslal pre jeho ľudí dva pôlty slaniny a pre neho nové čižmy. Dókuš poslal slaninu, ale pokiaľ ide o čižmy, dušoval sa, že nemá nové čižmy, na čo mu Jánošík odkázal, aby si urodzený pán z neho nerobil blázna, lebo ten pár nových čižiem má doma vo svojej spálni na diváne. A bola to pravda, lebo v ten deň napoludnie cigánsky listár z Nového mesta priniesol nové čižmy spolu s plechovou schránkou na listy a sluha ich odložil v spálni, ale nepovedal to svojmu pánovi. Za takýchto okolností teda nehodno držať peniaze doma.

– Jaj, ale my ich tuho strážiame, – richtár sa ospravedlňoval a posunul si hrebeň vo vlasoch. Vo dne v noci pri nich stojí stráž. Jeden dnuka, druhý vonku.

Aj ostatní napospol tvrdili, že vonku aj dnuka stojí stráž so železnými vidlami.

Lenže ani to sa nepozdávalo slúžnemu. Ak oni presvedčovali dôvodmi, on opäť vyrukoval s námietkami:

– Všetko je to nanič, rozumiete, ľudia moji, lebo aj strážca je iba človek, možno ho prehovoriť, možno ho opiť a falošné mladuchy mu môžu uchvátiť aj srdce. A keď mu raz uchvátia srdce, zakolíše sa mu aj svedomie.

Martin Žombék sa iba tajuplne usmieval:

– Postarali sme sa o peniaze aj inak.

– Akože? – vyskočil Štefan Dóry.

– Hm, – začal richtár a rozhliadol sa, či jeho slová nepočujú nepovolané uši, a lišiacky žmurkol: – Veruže peniaze nie sú tam, kde ich strážia, ale celkom inde.

Tento sedliacky fígeľ rozosmial baróna a pokojne prepustil predstavenstvo obce. K porte sa blížil hajdúch a keďže slúžny bol táravý a zvedavý človek, dal sa s ním do reči.

– Nuž, čo je nové v dedine, chlapina? Kde si bol? Čo si videl?

– V krčme som videl dvoch študentov, ktorí práve chytali kurčatá na dvore.

– Kurčatá? Vari len nejedia surové kurčatá?

– Krčmárka ich poslala na kurčatá, budú sa vysmážať, lebo študenti sú hladní ako vlci. Pritom sú to panskí chlapci. Jeden z nich je gróf.

– Krutykrut! – živo zahlaholil. – Poznáš ich mená?

– Veru nie.

– Nože, bež za nimi a pozvi ich na obed k nám!

Pozemské pozostatky kurčiat sa už topili v horúcej masti, ktorá tvorila srdnaté kruhy a škvrčala, keď hajdúch prišiel za mladými pánmi s odkazom, že urodzený pán barón Dóry ich necháva pozdravovať a srdečne pozýva na obed. Ale že sa treba ponáhľať, lebo hneď sa prestiera.

Študenta ľahko možno nahovoriť na voľačo také. Veľká lyžica je napokon len veľká lyžica. Ochotne by sa boli pobrali, ale najprv sa chceli dohodnúť s krčmárkou a veľmi diplomaticky sondovali, či sa nenahnevá.

– Smiešne, – odvetil krčmár, – lepší obed je u baróna. A lepší je cennejší než horší.

– Áno, ale čo teda dlhujeme za kurčatá?

Odsekol im nahnevane:

– Kto neje, ten neplatí.

– Ale kurčatá sú už teda zarezané a to je predsa škoda.

Nato pána Juraja Tótha²³ naozaj premohli rozpaky, navyše sa aj začervenal, že študenti mu prejdú cez rozum, ale potom si pohladil bachor a vyčítavo odvetil:

– Páni ma podceňujú. Vari vyzerám ako nejaký neduživý krajčír? Denne zjem, holúbkovia moji, aj zo tri-štyri obedy, zjem teda aj tie dve kurence. *To netreba ani spomínať, lebo zaraz ich spracem.*²⁴ Ale najskôr si k nim prinesiem zopár kvasených uhoriek.

Bol to pekný a láskavý svet. Rozplývavý jas. Študenti sa rozlúčili aj s krčmárkou, rozcitlivelá sa, akoby strácala dvadsaťročných známych, kládla im na srdce, aby sa na spiatocnej ceste zastavili, zatiaľ dorastie aj druhý krdel kurčiat.

Potom sa pobrali do kaštiela, ktorého červená strecha sa už zďaleka usmievala medzi stromami. Božemôj, v tých časoch boli celkom iné aj tie kaštiele! Na ich bielych múroch sa zrači-

la nejaká bojová hrdosť. Na začiatku záhrady v rade sa týčili vysoké topole, na dvore sa prechádzal páv, pompézne vliekol náramnú ťarchu vysoko vztýčeného peria. Všetko bolo veľmi dôstojné. Slávnostné ticho, v ňom šumel iba šelest stromov. Storočných dubov, ktoré tlmia hrmot sedliackych vozov, čo sa trmácajú vonku na hradskej. Šelestia, šuchocú, v prívale vetra zavše na seba narážajú vetvy, lebo sú ešte holé, kip-kop, kip-kop, zdá sa, akoby zďaleka pochodovali Rákociho kuruci.²⁵

Ej, ten Zemplín, ten Zemplín! Šťastná je každá jeho hruda. Prechádzajú sa po nich vznešené tiene. Tie sa nepominú. Táboria v údoliach pod neviditeľnými šiatrami. Táto zem neprislúcha živým, aj teraz náleží tieňom. Živí sú iba nato, aby vyčkávali na znamenia mŕtvych. Každá kriacina, každá piad zeme pozdvihne ich pamiatku. Dakde zaerdží paripa. Ej, čo to bolo? V opustenej húštine zbadáš nejakú šlapaj. Ej, nezostala tu po nejakej žltej čižme? Skrátka, tu sú, vynoria sa z hmly, mihnú sa medzi stromami lesa a zjavia sa pri prameňoch. Kedysi aj mytológia takto zaľudnila lesy a pramene najádami, faunmi, škriatkami. Kresťanský jas ich vypudil. Zem osirela. Ach jaj, aká je pustá! Lenže na tejto malej štipke zemi opäť zavládol prastarý pohanský poriadok, ibaže nie so škaredými faunmi, ale s úchvatnými rytiermi. Tu žijú, chodia, šuchocú, frčia. Nemôžu sa stadiaľ vytratiť. No nech sa ani nevytratia. Lebo keď sa raz vytratia, živí sa stanú mŕtvymi.

A tie kaštiele, tie kúrie! Pocestný, zlož klobúk, keď zazrieš tie staré haldy kameňov. Nie kvôli majiteľovi, ten predsa nemusí stáť zaveľa. Kartuje, fajčí a grgá. To je majiteľ. Ale ten dom! Dom je na mene majiteľa, no neznamená iba majiteľa. Nie je to útulné zátišie²⁶ súčasného človeka, ktorý ho možno slepo kúpil na odporúčanie agenta, a zajtra ho príhodne predá, ak na tom môže profitovať. Stará kúria nevyznačuje jedného človeka, ale ľudí, ktorí predtým žili, a ľudí, ktorí budú žiť. V týchto hniezdach sa začínajú a v nich sa zbiehajú tie vlákna, z ktorých vznikajú dejiny spriadané tajomným vretenom na kolovrate času.

Prirodzene, v týchto kúriách sa predsa aj stravujú. Komíny na nich sú začmudené. Jedia veľa. Nemožno poprieť, že veľa potu sedliakov v kuchynskom dyme sa vyparilo týmito zemianskymi komínmi. Komín je veľký zlodej. Je to prívetivá

brána, lebo pred každým sa otvorí. Alebo práve preto je ko-
mín zlodejom, lebo brána je priateľská a otvorí sa každému.
A čo teda vtedy, keď sa prichádzajúcemu neotvorí? Keď za-
hlaholila poľnica alebo junák s krvavým mečom cváľal pred
bránou, osedlali najkrajšieho žrebca, vysadol naňho naju-
rastenejší člen rodiny, staré pánty brány zaškripotali, jazdec
odcváľal a za ním mávali šatkami starí páni a matróny, slečny
v hodvábnych črieviciach, malí bratia, všetci mávali, pokým
ho len mohli vidieť, a potom sa jazdec buď vrátil, alebo ne-
vrátil. Lenže stará brána sa jednako zasa len otvorila, keď
sa ozvala poľnica, a tá sa predsa často ozývala. Medzičasom
v hniezde niekto opäť dorástol...

Hajdúch viedol študentov cez záhradu. Všetko bolo ešte
spráchnuté, holé, iba zopár marhuľových stromov pučalo
a zopár smrekov sa usmievalo v zelenej nádhere. Záhradník
sa šiplal v parenisku a zo zeme vyhrabal špargľu, s povznese-
ným úsmevom ju ukazoval hajdúchovi, akoby hovoril: vidíš,
ako rozkazujem tej suke (zemi) a ako ju baláčam! Urodí aj
proti svojej vôli. Špargľa sa mala urobiť iba koncom mája,
a zem ju priniesla už teraz v apríli, lebo som ju donútil.

Tieto panské záhrady inak sú jednotvárne šablónovité.
V skutočnosti sú nudné a smutné. Pre nešťastné rastliny je to
miesto vyhnanstva. Páni pristupujú aj k rastlinám ako k svo-
jim poddaným a sú k nim aj neľútostní. Kde sa rastlina nedá
znásilniť, tam sa usilujú znásilniť zem. Tyrani sú vynaliezaví,
húževnatí a vytrvalí. Skutočná idylická radosť je iba v lese
a v záhradách sedliakov, kde slezová ruža rozkvitne vtedy,
keď sa jej uráči, keď zem je matkou, a nie služobnicou. Dob-
rovoľne ponúka svoje prsia, Betka alebo Hana do nich zaseje
zopár semien fialky či zasadí stonku muškátu a zem, ak chce,
tak ich prijme, a keď nechce, tak neprijme. Nuž, ale spravidla
teda chce. Koniec-koncov zem je dobrá. A veruže muškát,
ktorý vyrastie z vlastnej vôle, rozváňa tak, že ho zacíti ešte
aj vnúča, keď v ošúchanej modlitebnej knihe starej matere
naďabí na lisovaný kvet. Ale toľko biedy je v okrasných zá-
hradách, kde pre smrek je priteplo a pre fikus prichladno.
Obaja sú nešťastní a nevoľníci. Ochabnuto, smutne si poky-
vujú zakrpatené citrónovníky a úbohé rozmanité exotické
rastliny, ktorých koruny sa musia rozvinúť do kvetov, hoci
ich vymyslela iná zem a sfarbilo iné nebo.

Študenti podišli k besiedke. Tá sa predsa nájde všade. V nej ako stôl poslužil ohobľovaný peň. Na ňom ležala gitara previazaná modrou stuhou. Jeden zo študentov si to všimol a spýtal sa hajdúcha:

– V dome máte aj slečnu?

– Áno, baronesu Marišku.

– No, to je dobre, – poznamenal študent s guľatou hlavou.

– Čerta dobre, – odpovedal druhý študent, ak tu je slečinka a ak má gitaru, potom iste má aj pamätník, a keď ho má, potom budeme musieť doň napísať verše, a to už nie je dobre.

– Ty si predsa talent, Jánoš, – smial sa druhý študent, ten s guľatou hlavou.

– Tebe je ľahko. Ty sa v tom vyznáš, – prvý študent dostal namosúrenú odpoveď. – Lenže ja by som radšej rúbal drevo, ako kresal verše. Veď aj ty si si trpkou odpykal svoje *Nanebovstúpenie Rákóciho*, – dodal a sám sa schuti zasmial. Dvojďnová šatľava nie je predsa žart.

Bola to narážka na jednu z básní študenta s guľatou hlavou, ktorej téma bola nanebovstúpenie Rákóciho. Tento prípad poznal celý Blatný Potok. Vôbec nič by sa nebolo stalo, keby sa to nestalo v prítomnosti baróna Thuguta.²⁷ V básni svätý Peter predstúpi k Pánovi nebies, ktorý v purpurovom plášti sedí na nebeskom tróne a ohlási, že prišiel František Rákóci II. a stojí pred nebeskou bránou. Svätý Peter sa opýta, či ho má vpustiť. – No prirodzene, – vrtko rozkázal Pán, – ba sám mu aj ja pôjdem oproti, nože počkaj chvíľu, Peter, najprv si oblečiem svoju atilu.²⁸ – To bola pointa. Všemocný štátnický muž barón Thugut sa rozzúrnil a obrátil na profesora: „To je bohorúhačstvo, toho školáka treba potrestať!“ A potom sa obrátil k chlapcovi: „Síce ťa neobesia, ale na zemi nebudeš mať dlhý život,“ povedal, „lebo si nectíš svojho otca, svojho Boha.“²⁹

Čerstvo rozsypaný štrk im veselo škripotal pod nohami. Balzamová vôňa jari ich bezmála omámila. Niečo šteklivo sladké bolo vo výdychoch stromov a rastlín.

Vtom znenazdania zahlaholil malý zvon.

– Ponáhľajte sa, – povedal hajdúch, – lebo servírujú obed.

Barón Dóry a jeho rodina

Práve vtedy na konci gaštanovej aleje sa ukázal sám starý barón, ktorý náhlivým krokom išiel naproti svojim mladým hosťom a už zďaleka vystrel ruky, akoby sa bol usiloval k nim priletieť.

– No servus! Vari sa to svedčí? – zvrešfal priateľsky. – Porodila vás vôbec uhorská mať, alebo vás kolísala zdivená koza? Vari neviete, kam máte ísť, keď zavítate do nejakej dediny? Ej, psia mater?¹ Povedzte stručne, čo ste teda zač!

– Gróf Jánoš Buttler, – predstavil sa ten vyšší, štíhlejší.

– Krutykrut! To je ozaj znamenité. Poznal som tvojho nebohého otca. Podobal sa ti. A či ty sa podobáš naňho? Na tom však nezáleží. Spolu sme sprevádzali cisára Františka v katastri obce Uhřice,² keď šiel požiadať Napoleona o mier.

A pokým prišli na ambit, narýchlo im vyrozprával celú významnú udalosť.

– Ach, ako sa tí králi len vedia pretvarovať! Komu Boh dá korunu, tomu dá aj rozum. Lebo tak je to aj pre Boha ľahšie. Podišli sme až k presunutým francúzskym strážam, k akému si schátranému mlynu. Napoleon nám vyšiel v ústrety, objal nášho cisára a žartovne povedal: „Hľa, to sú paláce, v ktorých vaše veličenstvo nás núti bývať už celé tri mesiace.“ Náš cisár odvetil prívetиво a zdvorilo: „Ale tu sa zábava jednako lepšie vydarila vám, pane, na mňa sa teda nemáte prečo sťažovať.“ Nato sa opäť objali a tvoj otec sa sklonil ku mne a pošepol mi do ucha: „Vždy som si myslel, že čizmárčina je najodpornejšie remeslo, lebo pri ňom sa pracuje s čirizom.³ Ale už vidím, že som sa mýlil. Bolo to tak doslova. Tvoj starký bol taký posmešník, ohó, ľala, a či si ty syn? – obrátil sa na druhého študenta.

– Bernáthov. Žigmund Bernáth z Bornóca.⁴

– Aha, – usmial sa. – Ty si ten vychýrený lapaj, ktorý na pána Boha navliekol uhorskú kacabajku? Nuž, po otcovi si

zdedil pomerne veľkú hlavu. Ale vlastne aj on ju má svojráznu. Lenže budúcnosť majú guľaté hlavy. Ideš teda iste domov na prázdniny?

– Som vám k službám, pán brat.

– Janči ide s tebou?

– Áno, cez veľkonočné sviatky aj on pobudne u mojich milých rodičov.

– Ale jeho poručník býva v Blatnom Potoku, všakže?

– Áno, urodzený pán Štefan Fáy.⁵

– A kedy chcete doraziť domov?

– Ešte dnes v noci:

– No, z toho veruže nebude nič. Ale tu už zvonili. Teraz teda poďme už len priamo do jedálne.

V jedálni už čakali dámy: baronesa Mariška a jej vychovávateľka, oblečená podľa dobovej módy a s gréckou frizúrou: na sluchách z oboch strán jej viseli kučeravé kadere a rámcovali tvár ako obruba. Vtedajšie dámy nemali boky ani dokonalý driek. Ten sa im končil pod pazuchami. Ale jednako je to pekné, lebo takto sa obliekajú v Paríži a koniec koncov – oblečené je ženské telo. Múdry človek napokon beztak uhádne, čo kde je.

Starý pán sa narýchlo usiloval predstaviť svojich študentov, nato slečna placho zdvihla oči tiesnené dlhými mihalnicami, vzápätí zase sklopila zrak a pri úklone urobila v tom čase obvyklú piruetu. Bola chladná ako ľadovcová hora. Ale škaredá teda nebola. Trochu jej vyčnievala briadka, ale jamky na nej nechýbali, čelo mala akosi hranato vypúlené, no jednako jej to pristalo. Pri dobrej vôli by sa nedalo povedať nič zlé ani o jej postave a zasa jej návyk, že si jednotaj hryzie pery, bol nepochybne príťažlivý a pripomínal plnokrvné arabské žriebä, ktorého nepokojná krv podnecuje hrýzt zubadlá.

– Madame Malipau, – barón vyslovil meno spoločníčky, ktorá sa hrozne ponášala na Dorotu Mihálya Csokonaiho.⁶ (Vtedy bezmála každý študent mal pri sebe túto veršovan-ku.)

V úzadí zašušťala ešte aj tretia sukňa, ktorá pozapínaná od krku až po členky zahaľovala pekné končatiny miestneho farára Jánoša Sučinku. Bol to rúči mladý farárík s modrými očami, červenou tvárou a istým obrysom podbradku. Na perách oholenej tváre sa mu pohrával nežný posmešný úsmev.

Pripomínal skôr nejakého francúzskeho abbé⁷ z kráľovských čias ako uhorského vidieckeho kňaza.

– Ach, gróf Buttler, – povedal v úklone, keď sa predstavil.
– To je stará slávna família. Ak si dobre spomínam, jeden z Buttlerovcov prepichol Wallensteina.⁸

– Bodaj by to radšej nebol urobil, – povedal gróf Jánoš a smutne sa usmial, – odvtedy kliatba visí nad Buttlerovcami.

– No, ale teraz už poďme k stolu, deti! Braček Jánoš, sadni si tam k mojej dcére, a ty, Žigo, k farárovi. Ten ťa zasype vtipmi.

Za stolom sedeli šiesti, ale prestreli pre siedmich, zostalo ešte jedno prázdne kreslo. Keď sa spoločnosť usadila, spod stola vyšiel aj majiteľ siedmeho príboru a vyskočil do kresla. Obaja študenti sa zachveli. Bol to malý šimpanz, ktorého si domáci pán priniesol zo svojich dobrodružných ciest po svete z ostrova Borneo a odvtedy opicu rozmaznával a privykal na nevídané ľudské kúsky. Slečna Mariška sa postavila, uviazala servítku opici na krk a šimpanz pri tom na ňu vďačne žmurkal.

– Počkaj, Kipi, lebo pre teba je ešte horúca... rozumieš, polievka je ešte horúca, Kipi!

Baronesa mala pekný zvučný hlas. Kipi pochopil jej slová a začal ofukovať polievku svojimi odpornými ústami, labami zaradom lapil nôž, vidličku a lyžicu, ktoré popadali na zem. Povinnosť zdvihnúť ich zo zeme pripadla madame Malipau. Keď to madame Malipau nepočula, vtedy úbohého Kipiho volali monsieur⁹ Malipau. Nápadík sa zrodil v hlave slečny Marišky a sama ho rozširovala v pánskej spoločnosti Lisky.

Pokým jedli polievku, barón porozprával, ako priniesol šimpanza z Bornea. Pri mäse a prívarku pospomínal svoje vojenské príbehy.

Príhody vedel okoreniť čudesnými pikantnými podrobnosťami. Tak ako v každom príbehu, ani v prípade šimpanza nechýbala lúbostná epizóda. Vtedy sa z jeho pamäti vynorili slečinky najrozmanitejších farieb, biele, čierne a kreolky, a pritom zakaždým oslovil baronesu:

– Mariška, dcéra moja, prejdi do susednej izby.

Mariška vstala, vzdialila sa so sklopenými očami a len o niekoľko minút mala odvahu nakuknúť:

– Ocko, už môžem prísť?

Ale keď prišlo na rad niečo väčšmi neokrôchané, poslal von aj farára!

– Duchovný otče, aj vy chodíte do susednej izby. Ale nieže budete načúvať cez kľúčovú dierku!

Inak celou svojou dušou to bol vojak. Jedáleň zdobili samé vojenské predmety: šable, dýky, pušky a budzogáne. V jedálni boli podľa jeho vkusu aj vybrané obrazy vojvodcov. Na stene visel plukovník¹⁰ József Simonyi¹¹ v lemovanom dolo-máne s kovovými gombičkami na prámiku, v bielom kabáte ovešanom radmi a s červenou hrdou tvárou najhrdinskejší armádny generál maďarského pôvodu Mihály Scharlach¹² a Eugen Savojský¹³ s ploskou hruškovitou hlavou. Zo zvyčaj-ných zátiší v jedálňach bol tam jediný obraz: Kupeckého¹⁴ pekne namalovaná tekvica s dlhými úponkami. Žmurkal a žartovne poznamenal, že aj to je vojenský portrét, no len svojim naj dôvernejším priateľom sa odvážil pošepnúť, že je to podobizeň cisára Františka.

Hoci bývalý kapitán bol veľká tlčhuba, ani na chvíľu neza-budol, že je aj domáci pán, kým mu tliapali ústa, ani ruky mu neodpočívali a jednostaj nalieval znamenité podhorské vína. Akoby pili žeravú pahrebu. Potom priniesli na stôl chrupkavé červené prasiatko. Nuž, veruže je to vskutku tá pravá pomoc, víno, lebo bezmála sa zdá, že dodatočne grúli: víno, víno, víno!

Domáci pán kedysi bol takisto študentom v Blatnom Poto-ku a spomenul si na poniektoré veršovačky, ktoré pomáhali zvyšovať spotrebu nápojov, napríklad, keď svätý Peter pešo šliapal do Ríma, na pleci z palice mu visela čutora, z ktorej po-núkal aj Filipa.

Táto zábavná nôta zakaždým podnietila ponúknuť suseda namiesto Filipa a sused si v zastúpení Filipa spravidla aj vy-pil.

Farár sa ohradil s úsmevom a krútil hlavou.

– Ej, ej, najjasnejší pane,¹⁵ neradno ubližovať svätým...

– Neubližujem svätým, ale bol by som rád, keby sa moji hostia dobre zabávali a keby ani inokedy neobchádzali dom Štefana Dóryho.

Žigo Bernáth ho ubezpečil, že nikdy nezabudne na toto srdečné prijatie.

- Teda nikdy viac neobídete môj dom?
- Nikdy.
- Ruku na to, soplôš!
- Prídeme, milý pán brat.
- Nože povedzte, nech sa vám oči podejú, ak neprídete!
- Nech sa nám teda podejú, – povedal Jánoš Buttler.
- Stavíte sa aj na spiatočnej ceste?
- Akože by nie!

– No, tak dobre. Sľub urodzeného človeka nie je šimpanzova pracka. (Šimpanz takisto chrúmal prasaciu pečienku a zavrčal.) Ejha, Kipi, zato sa nemusíš hnevať. Radšej uznám, že si džentlmen.

Víno roznieti jazyk, zhovorčiví boli aj študenti. Anekdota nasledovala anekdotu. Barón sa smial, chytal sa za brucho a len zavše uchopil za gombičku študenta, ktorý chrľil slová, a úzkostlivo sa ho spýtal:

- Hop, nože počkaj, Mariška nemusí ísť von?
- Nie, nie, božechráň!

To ho trochu zarmútilo, akoby si neveľmi vážil ďalší príbeh.

Žarty sú kvety močiara. Najradšej vyrastajú zo špiny. Z močiara. Okruh študentských žartov v Blatnom Potoku najčastejšie vznikali v súvislosti s tamojšou návštevou Thuguta.¹⁶ Ludia vraveli, že arciknieža Karol prejavil želanie vidieť slávnych blatnopotockých študentov, keď na koči bude prechádzať cez mesto. „Prial by som si, aby ste v tom zmysle vydali pokyny.“ Barón Thugut sa hanbil priznať, že ani pri zjavnej všemocnosti nemá takú moc, aby dal nastúpiť študentov, pomohol si teda úskokom a do Blatného Potoka poslal rozkaz, aby sa na ulici nezdržiaval ani jeden študent, keď do mesta zavíta s arcikniežaťom. Následok rozkazu bol taký, že celé kolégium sa vyrojilo na ulicu, dokonca vstali aj chorí výtržníci.

– Je to pravda, že spievali marseillaisu? – overoval si dôstojný pán.

– Poniektorí veruže spievali.

– A je pravda, že Thugut študentom zakázal spievať marseillaisu?

– To je tiež pravda, ale študenti si vytvorili iný, celkom nezmyselný text, ale aspoň nie je zakázaný. A teraz široko-ďaleko spievajú ten text na melódiu marseillaisy.

– No, to by som teda chcel počuť, – povedal hlavný slúžny.

- Ak rozkážete, vďačne vám ju zaspievame.
- Netreba poslať von Marišku? Všetak?
- Nie.
- Nuž, tak si teda najprv pomažte hrdlá. Hľa, takto! A teraz čujme!

Dvaja študenti sa pustili do tej táraniny a húdli ju tak nadšene, že im iskrili aj vlasy:

*Pekársky stôl, nádoba.
 Mastná rajnica, strúhadlo.
 Frau Mutter! Frau Mutter!
 Kávička,
 krampapuli, limonáda,
 punč, páročky,
 zápražka, chutná omáčka.
 Kádi Véber, Matilda!
 Lizi Jáger, tous les trois!
 Pat, skaza.
 Aridone Simonide,
 Matej Brixí,
 Vinco Šecgec
 húdli amzu,
 Matadori.¹⁷*

Na konci stola šimpanz čulo strihal ušami a oči madame Malipau zaliali slzy, keď počúvala vznešené zvuky, ktoré povznášali srdce aj dušu.

– Božemôj, – prehovorila, – aký báječný preklad!

Lebo nesúvislé slová sa nielen dobre hodili k melódii, ale predstierali aj pôvodný francúzsky text.

Aridone Simonide... Božemôj, aké rytmy! Nenaruší ich ani paródia. Až sa krv pení. Duša náruživého obra ručí. Niečo trkne ešte aj šimpanzom, nešikovne sa usiluje rýchlo zbaviť servítky z krku, akoby aj on sa strojil búrať Bastilu.

Oči mladého kňaza sa lesknú, podvolil sa nejakej nadprirodzenej sile a sadá si ku klavíru (vtedy klavír ešte nazývali fortepiano) zahrať nádhernú pieseň Rougeta de Lisle.¹⁸

– Také niečo mohol skomponovať iba vojak, – chvastal sa starý barón. (A luskol prstami.) – Viete, madam, čo by potom bolo dobré?

– Ráčite rozkázať kávu?

– Čerta starého kávu! Dopekla, hodila by sa malá karmaňola...¹⁹ Ozaj, vedeli by ste ju zatancovať, madam? – podotkol, srdečne sa zasmial a sám si pieseň začal pospevovať: „Pani Veto slúbila.“

Madam Malipau sa zahanbila a opustila jedáleň.

Ale dalo sa vôbec hnevať na starkého? Bola to naozaj veselá kost', v ktorej sa čudne miesili cnosti s pokleskami. Človek si s ním nebol načistom, podobne ako s peniazmi cisára Františka, či sú zo striebra, alebo z medi. Prefikanosť, naivnosť, chamtivosť, galantnosť, dobrotivosť, zlomyseľnosť, bolo v ňom všetko, ibaže nevedno, z čoho koľko uncí. Kňaz ho dobre poznal, lebo bol každodenným návštevníkom domu, keďže baronesu učil hudbu a iné pekné poznatky, a starého charakterizoval takto: „Z neho by vystačilo dvom osobám, svätému biskupovi a neznabožskému lotrovi.“

Veľmi sa páčil študentom, lebo tak sa nám vidí, že v ňom prebýval aj tretí človek, starý bonviván. Študenti sa poriadne rozohnili. Osobitne Žigo Bernáth, ktorý sa po obede odhodlal ešte aj takzvané kurizovať. Prisadol si k baronese Mariške a usiloval sa ju zabávať. Ale v Uhorsku to bolo vždy veľmi trápne remeslo. Na to nemalo vedomie ani vtedajšie dievča, ani chlap. Ak dievčina mala pekné oči, hovorila nimi, tie otvárala a klopila. Zavše sa aj zasmiala, ale iba na pol úst, aby neukázala zuby, lebo tie sa nepatrilo ukazovať. A muž mal iba dve témy: počasie a „čo sa vám dnes snívalo“. Duchaplné rozhovory, ktoré obsahujú romány, nie sú pravdivé. Sú ako stromy na obrazoch Rafaela, keďže také stromy sa nikdy nevyskytovali. Mladí ľudia málo rozprávali (dievča sa rozhovorilo až potom, keď už bolo ženou), a čo povedali, bolo prostoduché. Medzitým však boli aj dlhé pauzy, ktoré vyplnili takéto otázky:

„Na čo myslíte, slečna?“

Vtedy slečna strpla:

„Uhádnite!“

„Ach, božemôj, keby som to vedel!“

Mladý muž držal bavlnu, ktorú slečinka zmotávala do kľbka. Držať bavlnu bol prvý vážny úkon k bráne „čestného zámeru“. Držal bavlnu a cival na slečnu. To predsa bolo dosť zábavné.

Božemôj! Kdeže by tolko trkotali ako teraz. Nevymieňali si myšlienky a verejne prejavované presvedčenie. Chýbalo to najmä dievčatám. Tieto potuteľné osôbky sa tvárili hlúpo, boli to také sladké osliatka na zjedenie, akoby nevedeli zamiešať ani vodu. Ale zato sa jednako len vydali.

Sám Dôry tiež poučal svoju dcéru:

– Dcéra moja, rozprávaj málo alebo nehovor nič. Keď voľačo zamlčíš, čo by si mala povedať, to ešte vždy môžeš vyklopiť, ale keď dačo vyslovíš, čo by si mala zamlčať, s tým si už nemôžeš pomôcť.

Baronesa predsa len urobila výnimku a rozprávala sa so študentmi. Tak sa javilo, že sa zaujíma najmä o Buttlera, ktorého bytosť akoby bola presiaknutá melanchóliou nežnosti.

– Všakže ste poverčivý?

– Prečo si myslíte?

– Lebo ste povedali dôstojnému pánovi, že kliatba sadla na Buttlerovcov. Prečo ste to povedali?

– Predsa sa ukázalo, že legenda o tom je pravdivá. Odvtedy boli nešťastní všetci moji predkovia a členovia rodiny.

– Tým väčší je dôvod, že nebudete nešťastný.

Gróf Jánoš sa smutne usmial. Baronesa to spresnila.

– Prinajmenšom je to pravdepodobné.

– Prečo? – rozpačito sa opýtal.

– Lebo ak dlho prší, je pravdepodobné, že sa vyjasní.

– Nuž, v tom je nejaká pravda.

– A či viete, – dievča ďalej štebotalo, – či vášho predka za svoj hriech vrhli do očístca, kde sa motá a kajá jeho duch? Keď sa skončí jeho kajanie a duša sa mu očistí, aj rodina sa vymaní spod kliatby.

– To ste sa naučili od dôstojného pána, – rozosmial sa gróf Jánoš.

– Zdá sa, že vy neveríte v duchov.

– Bohvie. Ešte som o tom nerozmýšľal. A vy veríte?

– Prirodzene. A keď tu večer zostanete, nuž, počkajte, vyvolám vášho predka, a keby nemohol prísť, pri stole sa spýtam prostredníctvom duchov na podstatu vecí. A potom zaraz nám bude zrejmé, či taká kliatba jestvuje, alebo nie.

– No, to by som chcel vidieť.

– Tak to uvidíte. Lenže na to potrebujeme slečny Izsépyové.²⁰

– A kde ich mám teda zohnať?

– To sú dve staré dievky. Vyzerajú ako dve zoschnuté múmie, ale sú to výborné médiá. V prstoch majú fluidum. Bývajú v žltom dome vedľa kostola. V podvečer zvyčajne prídu k nám, keď máme hostí.

Na dedine je to vskutku tak. Ľudia sa nudia, sú veľmi všetční. V dedine sa rozšírilo ako plazivý oheň, že u Dóryovcov sú mládenci. Chýr sa rozhlásil v obmene, ako ju vyslovil hajdúch Ďurko. „Jeden z nich je gróf.“ A ten druhý? O druhom to nevieme. Tu je potom odchýlka. Druhý teda môže vyrásť, kým chýr príde do tretej kúrie. Zatiaľ už dvaja mladí grófi sú u Dóryovcov, ale v piatej kúrii ten druhý je už knieža.

Týchto dvoch veľkých pánov teda treba pozrieť, treba posúdiť, kto a akí sú tí hostia. Treba si to overiť. Zvedavosť je veľká vzpruha a čo ešte záviť! A ten starý zlosyn ich na ceste uchvátil pre seba, čiže pre Marišku. Ech, ten veľký ničomník! Oči ich pália od zvedavosti. Tú parádu však bezpodmienečne musia vidieť.

Za týchto okolností v čase havránky kúrie v Liske (bolo ich štyri alebo päť) začali priam chrlieť návštevníkov. Páni, paničky, devuchy a staré dievky si podávali kľučku na dverách Dóryovcov. Prišli aj slečny Szirmayové²¹ s veľmi zvláštnymi slamenými klobúkmi na hlave. Dostavila sa aj pôvabná mladá vdova Majornokyová.²² (Nech sa zaraz prepadnem, ak nemala načierno namalované obočie!) Zo susednej dediny na kočiari dorazil správca Andrásyho statku so svojim bratom, starým „kameradom“, ktorý slúžil spolu s Dórym a žartovne sa vystatoval, že takisto by bol mohol vidieť Napoleona, keby oči bol mal vzadu. Lenže načo by som aj vymenoval všetkých, ktorí sa dostavili.

A nie je zaujímavé ani opisovať zábavu. Všetko bolo iba také, ako spravidla býva. Ani jeden z hostí sa neprejavil ničím novým. Ibaže teraz spoločnosť sa rozdelila na koketujúce strany. Starkí zostali kvaterkovať v jedálni, staršie dámy sa usadili v susednej izbe na kávičku a mladí v izbe s balkónom hrali spoločenské hry „Ako sa vám páči“ a „Hnevám sa na teba“. Iba kňaz a šimpanz sa striedavo prechádzali sem aj tam, raz medzi ženy, raz medzi dievčatá a raz medzi chlapi.

Starý svet

Vtedajší spoločenský život, a predovšetkým vzťah medzi ženami a mužmi, veruže bol núdzny a prázdny. Starí kronikári márne ospevujú, že kedysi ešte aj soľ bola väčšmi slaná. Títo kronikári nemali ostražité oči.

Páni poľovali, kartovali a pili, keď boli smädní, a pili aj vtedy, keď neboli smädní. Ženy, najsilnejšie korenie života, nemohli sa náležite uplatniť. Ktovie, na ktorej strane bola chyba. Zaiste chybovali obe pohlavia. Páni sa priblížili iba k tým ženám, ktoré chceli mať za milenky, a ženu zaujímal iba manžel alebo milenec, ktorého mala teraz, a možno ešte tretí muž, ktorého chcela mať ako milenca. Ženy ozaj neveľmi oplývali duševným bohatstvom hodným obdivu. Pozostávali skôr z tela a v malej miere z istej duše. Muž vo svojom živote sa stýkal iba s takými ženami, ktoré ho vypočuli, ako aj s takými, ktoré ho poslali kadelahšie. Chlap nikdy nemal priateľku. Nanajvýš mal jednu kmotru, alebo aj dve. Na tom predsa nezáleží, beztak predsa nemali duševnú potrebu denne trkotať hodinu so ženami. Kdeže by to pocítovali! Ale my sme si všimli aj druhú stranu mince, napokon vtedajšie ženy neboli na to ani vhodné. Chýbala im záľuba, slobodne rozvíjaná individuálnosť. Vzdelanejšia bola sentimentálna, učenejšia zasa nudná. Poniektoré vedeli aj po latinsky. No, a to je už priam desivé.

Muži mali na zreteli dva typy žien, pekné a škaredé, prelietavé a verné, ale toto triedenie platilo iba do tridsiatich rokov. Po tridsiatke všetky ženy sú staré a rovnaké. Vedú domácnosť, oflinkujú slúžky. Ak je energická, manžela drží skrátka, a ak je mierna, potom na tom je sama nakrátko. Také rozumné ženy, ako boli markízy Geoffrinové, De Lespinasseové a Le-Deffondové¹ a ich menšie či väčšie epigónky, ktoré svojou dušou a rozhovorom vyčarili svoje malé obývacie izby a salóny na prívetivé a príťažlivé prostredie, v tom čase

sa v Uhorsku ešte nenarodili. Manželka bola potešením manžela iba v medových týždňoch a vtedy sa ňou nasýtil. Preto starý baľko Antal Szirmay,² náš láskyplne uznávaný krajinový poslanec, povedal Dórymu, keď sa nedávno prechádzal vo svinickej³ záhrade, že manželstvo je také ako strava: kto sa stravuje v krčme, túži po domácej strave, a kto má domácu stravu, ten slintá po krčmovej strave. Ráčte uveriť, že je to tak. Tie vtedajšie manželky boli manželkami iba niekoľko týždňov. Potom sa z nich stali užitočné družky života, ktoré sa s manželom podelili o starosti a prípadne porodili potomkov. Tak, tak, chuderky mali osud kvetov, ktoré sú ozdobou a voňajú iba dotiaľ, pokým ich neodrhnú, a potom ešte jeden deň. Ale či kvet o to vôbec stojí?

Nestáli o to ani ženy. Mysleli si, že tak to musí byť. Ani muži o to nedbali. Čo nepoznáme, po tom netúžime.⁴ Máme predsa chrta Cicka a jazdeckú kobyľu Mancu; máme koho milovať. Čoby oni vedeli, že na ďalekom západe najväčšia rafinovaná radosť života je spoločnosť žien? Najcennejšia lahôdka. A že šľachetný Adam zakaždým nevstupuje do raja iba preto, aby okradol istú jablňu, ale aby sa mohol potešiť zo všetkých stromov a kvetov. Ušľachtilý Adam si v rajskej záhrade vie užiť stromy a byliny aj vtedy, keď necíti hlad.

Avšak nehodlám haniť niekdajšie ženy, boli to predsa naše matere. Zaslúžia si úctu. Ale načrtávam dobové časy, a tak musím hovoriť pravdu. Niet pochyb, že v nich bolo aj veľa dobrého, boli prostoduché a nenáročné.

A napokon, ako sme na tom dnes? Teda tak, že niekdajšie ženy sa pominuli so svojou patriarchálnou láskavosťou, detinskou túžbou a skromnosťou, ale tie markízy Geoffrinové, De Lespinasseové a Le-Defondové sa v Uhorsku doteraz ešte nenarodili. No parfumami, ktoré používali, už sa ofrkujú aj naše ženy a ich klobúky, šaty, čipky módni predajcovia už dovažajú aj k nám, ale ich dôvtip, pútavé čaro osobnosti, štedré srdcia a vôňa ich príťažlivého myšlienkového sveta sa nevie zakrádať cez hranice.

No to všetko nech sa pripomína iba tak mimochodom, lebo vtedy nad takými vecami nikto si nelámal hlavu v dome Dóryho, ani pri olovrante za stolom, kde sa ženy rozprávali o tom, že peknej bigotnej vdove Senneyovej,⁵ keď zobrala vajcia spod sliepy, a ako je zvykom, prehliadala ich proti svetlu

sviečky, či sú oplodnené, v jednom z vajec sa objavil druhý nastávajúci, švihácky kapitán drabantských husárov, a veruže, o štyri týždne sa dostavil on sám, navlas rovnaký kapitán a predvčerom bola svadba v Novom Meste pod Šiatrom. (Nech teda niekto vyhlási, švagrinka, že na svete nie sú zázraky!) A v jedálni zasa vínom podfrcnutí pretriasali cisára, ktorý pomerne macošsky zaobchádza so šľachtou. (Páni moji, ten nás ešte zožerie.)

Pán Pavol Izsépy (otec tých povestných múmií) vyčítavo poznamenal, že cisár už zmladi vyšiel von s farbou a keď dosiahol plnoletosť, otec mu dal peniaze, aby si vybral štvorku koní. Kúpil si záprah: jedného tučného koňa, ktorý sa sotva vedel hýbať, jedno neskrotné konisko, ktoré hrýzlo, kopalo a nedalo sa zapriať, jednu vycivenú mršinu, ktorá sotva stála na nohách, a jednu na obe oči slepú vyradenú remontu.⁶ Keď sa jeho otec, cisár Leopold, spýtal, či zošalel a čo vôbec chce s týmito tvormi, odvetil: „Chcel som ich ukázať vášmu veličenstvu: tento tučný je uhorské kňazstvo, tento divoch, ktorý musí dostať zubadlo, je uhorská šľachta, a táto vyziabnutá mrcina je uhorský ľud.“ „A ten slepý kôň?“ zlostne sa opýtal cisár. „To si ty, vznešený otec, čo to všetko nevidíš!“ (Nuž, už vtedy som teda vedel, čo môžeme čakať od tohto človeka. Vtedy som bol gardista hore v Burgu.⁷ Ajajaj, vtedy som teda bol pekný mládenec!)

Takto by sa bolo zrodilo neúrekom uštipačných sťažností, bolestných žalôb, trpkých anekdot, lebo tokajské víno je svojrázne... je to taký mok, že zakaždým hucká proti Rakúšanom, ale medzitým z dievčenskej izby porúčali na odchod malého Štefka Szirmaya, roztomilého chlapčeka, ktorý nesmie byť dnuka v miestnosti, kým neskryjú vreckovku.

– A čo teda, veвериčka, dobre sa tam zabávate? – spýtal sa barón.

– My sa dobre bavíme, ujo Štefan, ale Mariška ochorela. Odprevadili sme ju do svojej izby. Chyžná Verona povedala, že vracia.

Dóry vzrušene odkopol spod seba stoličku. Zaraz sa znepokojoval, ak sa niečo stalo jeho dcére. Mal ju vášnivo rád.

– Čo to má znamenať, že mi to nepovedia? – zlostne vybuchol a chvatne opustil miestnosť.

– Dôstojný pán povedal, že sa to nesmie rozchyrovať, – po-
znamenal vystrašený chlapček.

Spoločnosť zmohla zlá nálada, ako sa to v takýchto prípa-
doch zakaždým stáva, a Dóry čosi zašomral a nepokojne sa
hnal do dcérinej izby.

Stretol sa s farárom.

– Prečo ste mi nedali vedieť, že Mariška je chorá? – povedal
popudený.

Farár sa trpkou usmial, ale nemohol zastrieť, že je nervózny.

– Je to maličkosť. Nehodno to ani spomínať, – povedal. – Za-
iste jej prišlo zle od húb. – A potom kazateľsky dodal: – Huby
aj mne zaľahli v žalúdku.

– Doparoma aj s vašim žalúdkom, – zamrmlal barón a po-
stúpil ďalej, ale na prahu dievčenskej izby sa ešte obrátil:

– To dievča sa mi nepáči, dôstojný otče. Aj predvčerom
jej prišlo zle, hoci užila kvapky, ktoré jej Medved⁸ predpísal
v pondelok. Odvtedy zavše vidím, že náhle pobledne, ani oči
nemá také ako predtým a blednú jej aj pery. Doktor čosi za-
jachtal, ale nespomínam si, čo povedal. Ani vy si nespomína-
te, čo? Že nepovedal nič vážne? Lebo sám nevie, čo jej môže
byť. Všetci doktori sú somári, dôstojný otče. Ale jednako len
bude dobre, keď dáte zapriať a napíšete doktorovi list,
aby sem ihneď prišiel. Je síce pravda, že je veľký somár. Len-
že ja som ešte väčší. Lebo v takom prípade jednako len upo-
kojujúce slová účinkujú na moju dušu ako nebeský balzam.
Nože mu napíšete! A Ondrej nech do ľahkého koča zapriať
dvoch žltých plemenníkov, aby tam bol rýchlejšie.

– Ale to nie je potrebné, pán veľkomožný, keď vám hovo-
rím. Dospievajúci mladí ľudia obidvoch pohlaví zavše majú
také závraty, pomínú samy od seba.

– Ani si nespomínam, žeby som voľakedy bol na sebe po-
strehol takéto príznaky. Ja som vracal iba od vína.

Kňaz sa ironicky usmieval.

– To už bolo dávno, pán veľkomožný, keď ste dospievali,
ale verím, že vás zaraz presvedčím, ak vám môžem priniesť
záznamy učeného Ignáca Stahlyho.⁹

– Už ste ma presvedčili. Ale jednako nech idú po lekára.

Proti tomu sa nedalo namietat'. Vošiel do dcérinej izby, na
diváne ležala ochabnutá a bledá na smrť. Mala rozopnutú

šnurovačku a smrteľný pot sa jej perlil na hranatom čelo. Pri nej stála chyžná Verona a madam Malipau.

– Čo ti je, ovečka moja?

– Jaj, žalúdočné krče, apenko. Zaraz umriem.

– No, no, no, – zastonal starký (pri čomsi takom sa starý vojak hneď rozcitlivie). – Takto nehovor, lebo budem smokliť. Nič ti nebude.

A jeho veľká kostnatá ruka začala pohládzať dcérino čelo.

– Ale máš dobrú mäkkú ruku, apenko.

– Ten ju má, kto si ju neprepije, – povedal, lebo ho príjemne pohladila láska, a potom aj preto, aby vyslovil čosi také vesele, čo by prípadne rozosmialo jeho malú Manciku.

Zdá sa, že jantárové kvapky zabrali. Doktor Medveď predsa len nie je taký veľký somár. Mladá baronesa sa zakrátko cítila lepšie, ale zostala chabá, vyčerpaná.

– Vráť sa k hosťom, apenko. Teraz sa už cítim lepšie. Zakrátko prídem aj ja.

– Ech, len si odpočiň, srdiečko moje! Nevstávaj mi ani za nič na svete!

– Predsa už mi nič nie je. Uvidíš, že dnes večer budem ešte aj tancovať, ak nepustíš preč študentov.

– Akože by som ich pustil, keď si to neželáš? Len povedz, ale nehnevaj sa, že sa spytujem, ktorý z nich sa najviac páči mojej ovečke?

Starký číhal, ako sa mu pri tejto otázke začervená dcéra. Táto otázka jej teraz sfarbí tvár, ako štipka fermežovej farby kvapnutá do mlieka. Ale nezačervenala sa a odpovedala bez rozpakov:

– Myslím, že múdrejší je Bernáth, ale Buttler akoby bol spôsobilejší.

– Podľa toho sa ti teda páči Buttler, však?

– Chcel by si to vedieť?

– Áno.

Dievčina sa naňho uprene zahľadela.

– Prečo?

– Len tak.

– Tak to teda nepoviem!

– Beztak som to postrehol.

Mariška sa usmiala v kútikoch úst s milým úškrnkom, kto-

rým mladé dievky znevažujú rozum starších, akoby povedala: „No, to si somárik, tatenko.“

– Môžeš ty, tatenko, nakuknúť do dievčenského srdca? Nevidíš predsa ani na dno našej studne! Minule si to povedal. A tá je hlboká iba tridsať stôp. O čo je hlbšie dievčenské srdce.

Starký bol šťastný, že dcéra si z neho uťahuje a že sa s ním už prekára. Od radosti by sa vznášal ako vták.

Z dvora práve teraz vyšiel kočiar. Hop! Ondrej sa pobral po doktora. Hádám by mal naňho zakričať, že už nemusí prísť. Vyskočil, otvoril oblok, ale kde už bol Ondrej, prach pred ním aj za ním. No, všetko jedno. Z dvora vniklo do izby aspoň trochu vône. Pred ambitom kvitol orgován, do obloka sa nachýlil konárik ovešaný strapcami kvetov.

Starký si opäť prisadol k nohám svojej dcéry a začal klepať prstenníkom do opätku úzkej črievice, akoby tíkol kladivom, zvykol to robiť z rozmaru, keď dcéra bola ešte malá a takto sa s ňou hral na kováča a koníka.

– Kde sme to prestali? Nože počkaj! Teda tak. Že nevidím ani na dno studne? Ale vari tvoje srdce je studňa? Čo je to za reč! Tvoje srdce je kameň, ovečka moja, ozajský kameň!

– Azda tým len nechceš povedať, že raz niekoho zadlávi?

– Chcem povedať iba tolko, že je bezcitné.

– Ale pevné. A potom never, tatenko, že v kameni nie je nič. Videl si na starom čibuku môjho krstného otca Michala Kas-saiho¹⁰ ten slávny veľký jantár, v ktorom je nejaký praveký komár.

– Nuž, to je pravda. Ako len vieš múdro hovoriť. Sto striel hrmených, dievča, ty máš v hlave samé takzvané idey! Čítaš Waltera Scotta. Áno, áno, v náustku starého kmotra Miška skutočne je taký komár. Ako ti niečo také vôbec prišlo na um?

– Hovorím to iba preto, lebo nevedno, či taký komár nie je aj v mojom kamennom srdci.

Prítom sa aj zasmiala svojím zvonivým hlasom, že bezmála ožila celá izba.

– Hahaha! Komár! – barón vybuchol prekypujúcim smiechom ako ozvena. – Útlučký komár. No, vliezol tam naozaj včas. Lenže môžem ti povedať, hoci ide o komára, že je to závažný komár.

Je to nabob, má tolko majetkov, kolko je prstov na dvoch rukách. Ten majetok by stačil pre desať kniežat, keď ho prevezme od poručníka. A navyše je gróf. *Hodnosť a majetok*.¹¹ Kto si žiada viac, zaslúži si menej.

Mariška zovrela ústočká ako svojhlavé dieťa.

– Čo to hovoriš? Teraz sa už hnevám. Si zlý, otec. Buttler mi ani na okamih nezišiel na um. Choď, už nepoviem ani slovo. S tebou sa neoplatí diškurovať.

Nato sa stárky zdvihol a s usmiateou tvárou sa vrátil medzi svojich hostí, kde ho všetci obstúpili so zvedavou otázkou, čo je s Mariškou.

– Ech, nič. Hlúposť! V obede sa zrejme medzi huby zamiešala aj jedna nejedlá huba. Našťastie ja som to nejedol. Huby nám priniesol ako pozornosť ten ničomník Štefan Hinko (poddanský sedliak z Lisky). Dostal za to šesťák. Ale hneď zajtra dostane ešte dvadsaťpäť palíc. Len aby som na to nezabudol! (Z vrecka vytiahol vreckovku a uviazal na nej uzol.) – Upozorni ma, Ďurko, (povedal to hajdúchovi, ktorý práve prinášal dve butle v rukách a dve pod pazuchou), – že ten uzol znamená dvadsaťpäť palíc Štefanovi Hinkovi. Inak sa už cíti lepšie, totiž Mariška, tie dnešné dievky sú také fňukane. Akoby boli z piškót. Aj ja som mal tri sestry, lenže tie by ste mohli prehodiť cez dom a na druhej strane by sa každá zdravo postavila na nohy.

Zábava hostí teraz už nerušene pokračovala. Poniektorí medzitým si už sadli ku kartám. V tom čase sa už hralo o pomerne vysoké stávky, ale hra sa jednako nezvrhla až tak ako neskoršie na diétach v Prešporke, keď sa Csernovics¹² a Komáromy¹³ poškriepili a na jednu kartu stavili majetok v Máči¹⁴ so všetkými lesmi, roľami a lúkami. Malý škriatok, ktorý spáva v kartách, zdvihol kartu a prehodil celý majetok jedného gazdu druhému. Je to veľký čert so silou hromotlka.

Medzitým študenti sa začali aj lúčiť, ale barón o tom nechcel ani počuť.

– Nože zostaňte! Kam by ste išli proti noci? Tá v našom kraji nie je najbezpečnejšia.

– Chcel by som vidieť, – smial sa Žigo Bernáth, – kto by nám niečo ukradol.

– Predsa dobre viem, že sa nebojíte, ale lepšie je vydať sa na cestu ráno. Na úsvite dám zapriaľnúť a dovedty ani nezaľah-neme, hrom do buka!

Dôvody domáceho pána podporilo, že v tej chvíli sa na dvore ozvala cigánska kapela Marciho Čóka a spustila nejakú záдумčivú nôtu od Bihariho.¹⁵ Straky zaraz pošepnú tomu lumpovi Čókov, ak niekde sú hostia, alebo to pozná podľa kúdoliaceho dymu z komínov.

– Krutykrut! Čókovu kapelu treba pozvať dnu.

Nuž, teraz už teda naozaj nemožno odísť. Študenti sa podvolili. Pritom doma mamenka už zaiste peče pagáče... Ale darmo, nedá sa odísť! Cigán hrá! Vyššia moc.¹⁶

Krv sa razom rozprúdila. Mariška sa vrátila zo svojej izby s úsmevom na perách aj s halúzkou orgovánu vo vlasoch a z veľkého salónu začali vynášať stoličky, kanapy a potom do toho „Dajme sa trošku do pohybu“. Prvý tančil sám starý Dóry, hlboko sa poklonil a rukou ovinul v páse peknú Major-nokyovú. „Šup sem, sestra moja, ale ste len štíhla“ a tak ju zvrátil, vykrúcal, že lepšie to ani nejde. Nato sa nálada všeobecne povzniesla a ani starý Izsépy sa neunúval vyzvať do tanca madam Malipau. Držali sa za ruky značne od tela, natriasali sa, knísali a vrteli, nedbali na rytmus čardáša, akoby sa v menuete vedľa seba kĺzali na špičkách prstov.

– Hahó! Kdeže je tá chorá!

Na prahu dverí stál veselý korpulentný človečik s oholenou tvárou. Všetko je živé, všetko je boдрé. Výrazne natriasala palicu smerom k spoločnosti, usiluje sa nasadiť prísny výzor na zaguľatenú tvár a prehluší muziku.

– Hm, tanec! No, isteže. Z toho pramení hektika. No, isteže, aj chudák doktor musí žiť. Ďakujem vám, dámy a páni.

– Ajhľa, ujo Medved! Tu je ujo Medved!

– Servus, Nácko! – skríkne barón. – Tak si prišiel?

– Prirodzene. A teda kde je chorá?

– Chorá? – barón sa blažene zasmial. – Hľa, tamto tancuje.

– Táto chorá nie je chorá. (Doktor rád používal slovné hry a takto zdôraznil: „Vaše psíča nemá psinku.“) – Ale potom prečo ste ma dali zavolať?

– Nuž, lebo na dievča zase prišla menšia slabosť. Naľakal som sa. Menší závrat. Pokazila si žalúdok alebo čo? Ale nepozdáva sa mi, že od istého času nevie znášať tabakový dym. Akiste má napadnuté pľúca.

– Pľúca? No pravda. Zaiste. Pravdaže. Ty to vieš lepšie než ja. Pravdaže. Ty nerozprávaj, ty len plať! Ale čo tak civieš na

mňa? Plat si svojmu doktorovi! Vari som vyslovil nejakú veľkú hlúposť, že na mňa tak zízaš?

Barón Dóry zakaždým obdivoval tento typ doktorovej reči a nikdy ju nebral vážne. Iba sedliak platí lekárovi. Pán si s ním potyká: to je jeho honorár.

Doktor Medveď bol veľmi obľúbený v týchto končinách napriek dobrým časom, keď ľudia umierali ešte sami od seba, keď kukučka predpovedala, ak sa jej spýtali, kto sa koľko rokov dožije, keď chorých liečili staré felčiarky, učení mlynári a rozmanité amulety. Ak niekto pod krkom nosil v mešci zašitú jaštericu, ktorú našli pred dňom svätého Juraja,¹⁷ toho nikdy nepostihla nákazlivá ruža na tvári ani lámka. Proti zimnici bol najlepší liečivý prostriedok, ak sa chorý povyvaloval na deviatich hroboch. (Nemoc čiastočne zanikla od prežitej hrôzy a čiastočne pod strpenými telesnými mukami.) Urodzená pani Dókušová vo svojej sečovskej¹⁸ záhrade mala bylinu, ktorú stačilo vsunúť do ucha zvierata alebo človeka a všetky druhy choroby sa im vyhli. Tuberu liečila iba mäta; v prípade, že by nepomohla, naporúdzi bol takisto bezpečný liek, lenže zadovážiť ho nebolo ľahké. Nevyhnutné bolo totiž vsunúť do vankúša alebo vložiť pod plachtu štipku povestného popola zosnulého zemplínskeho hajdúcha Pavla Arnolda,¹⁹ ktorému sa prihodilo, že ho uštipol vampír, umrel a po smrti sa zjavoval a sám pohrýzol štyri osoby. Tento prípad roku 1732 zbuntošil celú Európu.

Kto by bol veril v také čary-máry, že „ukážte jazyk“ alebo „pozrime pulz“, s ktorými narábali doktori? Ale doktora Medveďa jednako len mali radi, lebo bol taký ako syseľ, škriepil sa síce a diškuroval s každým, ale z neho sálala radosť, hravosť a žarty. Obľúbili si ho predovšetkým v kúriách zemanov. Predtým bol vojenským lekárom a nadobudol slušný majetok, s ktorým sa usadil v Bíni.²⁰ Povráva sa, že predtým sa menoval Bär alebo Bärmann,²¹ čosi také by vyškriabala aj mačka, ale nezáleží na tom, prepáčili mu to predovšetkým zemanovia, ku ktorým privykol svojimi zvykmi a rástol s nimi. Napríklad vlastnil zbierku najvýmimočnejších penoviek v stolicí. Ale ako boli tie penovky vyfajčené! Začato budil nimi obdiv. Okrem toho dobre sa vyznal v lekárskej vede, čo je takisto niečo.

Ale dnes z celej lekárovej bytosti sálala nevôľa, roztržitosť a zmätenosť. Zdalo sa, že je väčší grobian, než sa inokedy javil.

– Sadnite si, ujo Medveď... Sem! Sem!

Ženy aj muži si ho pozývali medzi seba.

– Nechajte ma na pokoji! Nehodím sa medzi vás. Tu je iba jediná prirodzená bytosť, a to Kipi. Poď sem, Kipi, podaj labu doktorovi! Tak hľa, to je dobre. Ty len zostaň statočným šimpanzom a nepodúčaj sa od týchto ľudí!

Namosúrene vstúpil medzi tancujúcich, priamo chytil ruku Žigmonda Bernátha a násilne ju odtiahol z drieku baronesy Marišky.

– Čo chcete? – študent sa naňho neúprosne oboril.

– Nič viac, mladý pán, iba svoju korisť. Slečna, choďte napred do svojej izby...

Študent hľadel naňho s údivom, akoby sa sem bol zatúlal nejaký šialenec. Ale Mariška sa usmievala a to zabránilo študentovi ráznejšie vystúpiť.

– Ale pane!

– Ja som Medveď.

– Tak? Keď ste teda medveď, prečo potom radšej netancujete sám namiesto toho, že v tom bránite iným? Medveď predsa vie tancovať. Nechápem vás, milý pane.

– To je ujo doktor, – vysvetlila Mariška a vykročila napred.

Tanečníci sa zapojili do rozhovoru, aby jej dožičili ešte trochu tanca, predsa nie je vážne chorá, ale človečik hromoval, krútil hlavou vpravo-vľavo a oháňal sa rukami:

– Isteže. Máte rozum? Teraz, keď sa slečna ide reparovať, chceli by ste na nej ešte predtým voľačo pokaziť? Medveď to však nedovolí, lebo to mu nie je po vôli.

Baronesa očervenela, poslúchla. Doktor sa pobral za ňou.

– Zase ju vyšetříš? – zavolał naňho barón.

– Prirodzene, predsa je naozaj pôžitok poklepkáť ten pôvabný štíhly driek.

– Mám ísť aj ja?

– Načo? Ty iba plať svojmu doktorovi!

Doktor sa zakrátko vrátil do jedálne k popíjajúcim spoločníkom.²² Dóry ho chvatne zavolał nabok.

– Zistil si niečo?

– Ešte nie som si načistom, – odpovedal lekár. – Ešte nemám istotu. Celkove v organizme nastala iba nejaká malá zmena, ale ešte sa nevyvinula.

– Bože svätý! – Dóry zdesene zasipel, keď sa zahľadel na lekárovu zlovestnú, rozpačitú tvár. – Ignác, ty mi niečo tajíš! Lekár mrzuto hodil plecom.

– Doktor vždy povie iba tolko, kolko vie, alebo kolko uzná za vhodné. Ak ti to nestačí, ľutujem, zavolaj si iného lekára.

Dóry pobledol.

– To znamená tolko, že sa zriekaš života mojej dcéry?

– Kdeže. Ty by si teda chcel, aby som ti klebetil, a ja ti hovorím len tolko, kolko som už povedal.

– Čo si povedal? Povedal si, že sa to ešte nevyvinulo. Myslíš, že sa vyvinie?

– Zaiste sa vyvinie.

– Vystrašil si ma na smrť.

– Neplaš sa.

Dórymu sa všetky vlasy začali dupkom ježiť.

– Kamarát, zaraz sa zastrelím, keď to dievča umrie.

– Umrie? Kto ti to povedal, že umrie? Prečo by umrela? Nič jej nebude.

– Ignác môj, duša moja, mám ťa bozkať za tie slová?

– Nie. Ďakujem. Radšej zaplať svojmu doktorovi!

– Zaplatím, kolko len chceš, len mi zachráň dcéru: Prečo si myslíš, že neumrie?

– Lebo ženy na také veci spravidla neumierajú.

– Takže nejaká ženská choroba?

Lekár prikývol.

– Málokrvnosť? Vďaka?

– Už som ti povedal, že jej nič nebude, nech ťa to predbežne uspokojí a viac sa nevypytuj, alebo si zavolaj iného lekára a vyspovedaj ho.

– Dobre, dobre, nehnevaj sa. Predsa vieš, aký je jeden otec. Napokon, skôr ma vystrašila tvoja čudná a záhadná tvár. Keď si ju minulý pondelok prezrel, takisto si mal taký zmätený, ustarostený vzhľad.

– No isteže, na tvoj pokyn. Odteraz sa zakaždým budem tváriť inak, ak sa ocitnem pred tvárou veľkomožného pána baróna. Keď nemám náladu, tak nemám náladu, a tvárim sa tak, ako sa mi páči! Čo koho do toho?